

שאלות חזרה – מסכת מכות (פרק ראשון)

שאלות ארוכות

1. כיצד העדים נעשים זוממין?

מעידין אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה או בן חלוצה:

אין אומרים יעשה זה בן גרושה או בן חלוצה תחתיו, אלא לוקה ארבעים. (דף ב ע"א)

- א. מה הם 2 הקושיות שהקשתה הגמרא בתחילת המסכת על ניסוח ותוכן המשנה?
ב. מדוע לא אומרים ש"יעשה זה בן גרושה או בן חלוצה תחתיו"? – ציין רק את התירוץ שהתקבל למסקנת הסוגיה (מבין 2 התירוצים שהובאו בגמרא).
ג. "בר פדא אומר ק"ו ומה המחלל אינו מתחלל הבא לחלל ולא חילל אינו דין שלא יתחלל" – כיצד נדחה תירוץ זה?

2. אמר עולא

רמז לעדים זוממין מן התורה מנין? ... (דף ב ע"ב)

- א. מה מקשה הגמרא על שאלתו זו של עולא?
ב. מה המקור לכך שעדים זוממין לוקין מן התורה?
ג. מה מתרצת הגמרא על הקושיה "ותיפוק ליה מלא תענה"?

3. "אמר רב יהודה אמר רב: עד זומם משלם לפי חלקו" (דף ג ע"א)

- א. מדוע לא ניתן לפרש שכוונת רב ללמד אותנו שהעדים הזוממים מתחלקים בתשלום המלא (שכל אחד משלם חצי)?
ב. מדוע לא ניתן לפרש שרב עוסק במקרה שרק עד אחד הוזם?
ג. למסקנת הגמרא, מה המקרה שבו עסק רב, ומה החידוש שבדבריו?

4. מעידין אנו באיש פלוני שחייב לחבירו מאתים זוז ונמצאו זוממין:

לוקין ומשלמין, שלא השם המביאן לידי מכות מביאן לידי תשלומין - דברי ר' מאיר.

וחכמים אומרים: כל המשלם אינו לוקה. (דף ד ע"א-ע"ב)

- א. מה הנימוק לדעת חכמים?
ב. מדוע הגמרא מבארת שר' מאיר סובר ש"עדים זוממין קנסא הוא"?
ג. מה לומדים חכמים ומה לומד ר' מאיר מהפסוק "לא תענה ברעך עד שקר"?

5. "רבי יהודה אומר איסטטית היא זו ואינו נהרג אלא כת הראשונה בלבד" (דף ה ע"א-ע"ב)

- א. מה המקרה במשנה שעליו אמר ר' יהודה את דבריו אלו?
ב. הגמרא הקשתה "אי איסטטית היא זו אפילו כת ראשונה נמי לא!" – מה הם 2 נסיונות התירוץ שהובאו בגמרא?
ג. האם אחד התירוץ (או שני התירוץ) שצינת בסעיף הקודם התקבל למסקנת הגמרא?
ד. "יהיא איתתא דאתאי סהדי ואישתקור אייתי סהדי ואישתקור אזלה אייתי סהדי אחריני דלא אישתקור – אמר ריש לקיש הוחזקה זו". – הסבר כיצד ניתן לטעון שריש לקיש סובר אף כחכמים החולקים על ר' יהודה שבמשנה.

6. "אין העדים זוממין נהרגין עד שיגמר הדין

שהרי הצדוקין אומרים...." (דף ה ע"ב)

- א. מה הפסוק שממנו לומדים חכמים שלא הורגים את העדים כבר משעה שקבלו עדותן, ומה הצדוקין לומדים מפסוק זה?
ב. הסבר את שאלת הגמרא "חייבי גליות מנין?".
ג. "לא הרגו – נהרגין, הרגו – אין נהרגין" – מדוע לא נלמד בקל-וחומר ונאמר ש"הרגו – נהרגין"?

7. ... להביא שנים שרואים אותנו אחד מחלון זה ואחד מחלון זה ואין רואין זה את זה, שאין מצטרפין;

- ולא עוד, אלא אפילו בזה אחר זה בחלון אחד - אין מצטרפין.** (דף ו ע"ב)
- א. כיצד נלמד הדין הראשון שבברייתא הנ"ל מהפסוק: "על פי שנים עדים... לא יומת על פי עד אחד"?
 ב. מה החידוש בדין השני שבברייתא הנ"ל, והרי דין זה נלמד בקל וחומר מהדין הראשון שבברייתא הנ"ל?
 ג. באיזה אופן/תחום - במקרה הראשון המובא בברייתא, העדים הללו כן מצטרפין?

שאלות קצרות

1. מה לומד ריש לקיש מהמילה "הוא" בפסוק: "הוא ינוס אל אחת הערים"? (דף ב ע"ב)
2. "כופרא – כפרה", ולכן: עדים זוממין _____ (דף ב ע"ב)
3. מה לומדים חכמים מהגזירה שוה הבאה: "כאשר ישית עליו בעל האשה" – "אם כופר יושט עליו"? (דף ב ע"ב)
4. מה לומד רבא מהמילה "בגנבתו" בפסוק: "ונמכר בגנבתו"? (דף ב ע"ב)
5. "כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד" – מה הפירוש? (דף ג ע"א)
6. מה נלמד מהפסוק "קרבה שנת השבע שנת השמיטה"? (דף ג ע"ב)
7. המלוה את חבירו סתם – למסקנה, לאחר כמה זמן רשאי לתובעו, כאשר ההלואה היתה בעל פה? (דף ג ע"ב)
8. "אמר רב יהודה אמר רב: הפותח בית הצואר בשבת חייב חטאת. מתקיף לה רב כהנא וכי מה בין זה למגופת חבית? ... – מדוע סוגיה קצרה זו הובאה במסכת מכות (רש"י)? (דף ג ע"ב)
9. מדע שונה הדין של הטובל במקום שבו נפלה חבית מליאה מים כאשר מדובר בגדול לעומת כאשר מדובר בנהר? (דף ד ע"א)
10. "לא תותירו ממנו עד בוקר והנותר ממנו עד בוקר באש תשרופו" – מדוע לא לוקים על לאו של נותר? (ציין את 2 דעות התנאים) (דף ד ע"ב)
11. מדוע "אין משלשין במכות"? (2 תשובות) (דף ה ע"א)
12. על מה אמר ר' יהודה "איסטטית היא זו"? (דף ה ע"א)
13. מה לומדים מהפסוק "ערוה אחותו גילה"? (דף ה ע"ב)
14. מה המקור לכך שהורג ורובע לא יכולים להציל? (דף ו ע"א)
15. ציין דין אחד שנלמד מהמילה "פיי" שבפסוק: "על פי שנים עדים". (דף ו ע"ב)
16. מה זה "עדות מיוחדת"? (דף ו ע"ב)
17. "רבא מידע הוה ידע מה דהו אמרי ואהדורי הוא דלא הוה ידעי", ולכן _____ (דף ו ע"ב)
18. "אי לית ליה ללוה, לאו בתר ערבא אזיל מלוה"? ולכן _____ (דף ז ע"א)
19. "מי שנגמר דינו וברח ובא לפני אותו בית דין – אין סותרין את דינו" – באיזה אופן לא סותרים את דינו גם כאשר ברח ובא לפני בית דין אחר? (דף ז ע"א)

20. מה נלמד מהפסוק הבא: "והיו אלה לכם לחוקת משפט לדורותיכם בכל מושבותיכם", ומה נלמד מהמילה "בשעריך"? (דף ז ע"א)

21. "סנהדרין ההורגת אחד בשבוע נקראת חובלנית רבי אליעזר בן עזריה אומר אחד לשבעים שנה" – מה התלבטות הגמרא בביאור דעת ר' אלעזר בן עזריה ומה מסקנתה? (דף ז ע"א)

22. "לא הרגו – נהרגין, הרגו – אין נהרגין" – מה לדעתך יהיה הדין כאשר "לא הרגו" אך הנידון חלה ומת?? זאת אומרת: התברר שהעדים זוממים, ולמרבה המזל בית הדין לא הרג את הנידון שהעידו עליו עדות שקר, אבל לפני שהספיקו להרוג את העדים הזוממים, הנידון (שזוכה) חלה ומת?? [כתבו סברות מדעתך לאור הסוגיה בגמרא] (דף ה ע"ב)

23. מי שנגמר דינו בחוץ לארץ וברח ובא לפני אותו בית הדין בארץ – האם סותרים את דינו? _____ (דף ז ע"ב)

24. באיזה הקשר הוזכרו הדברים הבאים? (א) שד. (ב) טריפה. (דף ו ע"ב, דף ז ע"א)

תשובות לשאלות הארוכות

תשובה לשאלה מס' 1:

א. (1) הניסוח במשנה היה צריך להיות: "כיצד אין העדים נעשים זוממים". (2) מדוע התנא שואל כאן "כיצד העדים נעשים זוממים", והרי נושא זה (התשובה לשאלה זו) מובא במשנה בהמשך הפרק דף ה ע"א. [הערה: זה לפי רש"י, אך בתוס' ע"פ המהר"ם יש ביאור אחר].
ב. דאמר קרא "ועשיתם לו כאשר זמם" – לו ולא לזרעו (ואם תעשהו חלל והוא כהן פסלת את זרעו לעולם). מאידך, לא ניתן לפסול רק אותו ולא את זרעו, כי בעינינו "כאשר זמם לעשות" וליכא (כי הוא זמם לפסול את הנידון ואת זרעו).
ג. "מתקיף לה רבינא אם כן בטלת תורת עדים זוממין, ומה הסוקל אינו נסקל הבא לסקול ולא סקל אינו דין שלא יסקל?!"

תשובה לשאלה מס' 2:

א. "רמז לעדים זוממין?!" והא כתיב ועשיתם לו כאשר זמם?!"
ב. "דכתיב והצדיק את הצדיק והרשעו את הרשע והיה אם בן הכות הרשע, משום והצדיק את הצדיק והרשעו את הרשע והיה אם בן הכות הרשע? אלא עדים שהרשעו את הצדיק ואתו עדים אחריני והצדיק את הצדיק דמעיקרא ושוינהו להני רשעים והיה אם בן הכות הרשע".
ג. "משום דהוי לאו שאין בו מעשה וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקים עליו".

תשובה לשאלה מס' 3:

א. כיוון שדין זה כבר נאמר במשנה שבדף ה ע"א ("תנינא משלשין בממון ואין משלשין במלקות").
ב. כי "אין עד זומם משלם ממון עד שיזומו שניהם".
ג. (1) "באומר העדנו והוזמנו בב"ד פלוני וחוייבנו ממון" [תוספת המילים "וחוייבנו ממון", היא כדי להסתדר גם עם ר' עקיבא] (2) החידוש הוא שהעד עצמו שאמר זאת משלם - "סלקא דעתך אמינא כיון דלחבריה לא מצי מחייב ליה איהו נמי לא מיחייב קמ"ל".

תשובה לשאלה מס' 4:

א. "כדי רשעתו כתיב משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות".
ב. כדי שיהיה ניתן ללמוד ממוציא שם רע את המקור לשיטתו. ("אלא רבי מאיר מ"ט? אמר עולא: גמר ממוציא שם רע, מה מוציא שם רע לוקה ומשלם, אף כל לוקה ומשלם. מה למוציא שם רע - שכן קנס! סבר לה כר' עקיבא, דאמר: עדים זוממין קנסא הוא")
ג. חכמים: אזהרה לעדים זוממין. ר' מאיר: מלקות (שנאמר במשנה: "לוקין... השם המביאן לידי מכות...").

תשובה לשאלה מס' 5:

א. כאשר כת אחת הזימה כמה כתות עדים ("באו אחרים והזימום באו אחרים והזימום אפילו מאה כולם יהרגו רבי יהודה אומר איסטטטית היא זו ואינו נהרג אלא כת הראשונה בלבד").
ב. ר' אבהו: שקדמו והרגו. (אך הגמרא דחתה תירוץ זה - "מאי דהוה הוה!"); רבא: הכי קאמר: אם אינה אלא כת אחת - נהרגת, אי איכא טפי - אין נהרגין. (אך הגמרא דחתה תירוץ זה - "הא בלבד קאמר!").
ג. לא. (תירוץ ר' אבהו (שקדמו והרגו) נדחה - "מאי דהוה הוה!"); תירוץ רבא (הכי קאמר: אם אינה אלא כת אחת - נהרגת, אי איכא טפי - אין נהרגין) נדחה - "הא בלבד קאמר!"
ד. "אמר לך ריש לקיש: אנא דאמרי לך אפי' לרבנן, עד כאן לא קא אמרי רבנן התם - דליכא דקא מהדר, אבל הכא איכא הא דקא מהדרא".

תשובה לשאלה מס' 6:

א. הפסוק: נפש תחת נפש (הגירסה הנכונה: נפש בנפש); הצדוקים לומדים מפסוק זה שאין העדים זוממים נהרגים עד שיהרג הנדון.
ב. העידוהו שחייב לגלות והוזמו, ותנן במתניתין סופג את הארבעים, מנלן דאין לוקין אלא אם כן נגמר הדין תחילה על פיהם. [הוספה: רש"י - דהני הואיל ולא מדין כאשר זמס קא מתרבו לא אתי מלקות דידהו מגזירה שוה דרשע רשע (שלימד על חייבי מלקיות), דמהווא לא ילפינן אלא עדים זוממין שהרשיעו הנידון ללקות דהאי רשע רשע בנידונין כתיב].
ג. כי אין עונשין מן הדין.

תשובה לשאלה מס' 7:

א. מנין לעדות מיוחדת שהיא פסולה? שנאמר: לא יומת על פי עד אחד, מאי אחד? אילימא עד אחד ממש, מרישא שמעינן לה: על פי שנים עדים! אלא מאי אחד? אחד אחד.
ב. לא נצרכה אלא לבועל את הערוה (רש"י: שיש די בראיית כל אחד ואפי"ה לא מצטרפו). [הערה: הקל וחומר הוא: השתא ומה אחד מחלון זה ואחד מחלון זה, דהאי קא חזי כולו מעשה והאי קא חזי כולו מעשה - אמרת: לא מצטרפי, בזה אחר זה, דהאי חזי פלגא דמעשה והאי חזי פלגא דמעשה - מיבעיא?]
ג. (1) אם היו רואין את המתרה או המתרה רואה אותן - מצטרפין; (2) עדות מיוחדת כשרה בדיני ממונות (דכתיב לא יומת לא יומת על פי עד אחד - בדיני נפשות הוא דאין כשירה אבל בדיני ממונות כשרה) [אמנם, בהמשך הגמרא מועלית קושיה כנגד זה].

שאלות קצרות

1. "הוא ולא זוממין" - פירוש: שעד זומם שמעיד שאיש פלוני חייב גלות - לא גולה תחתיו (הוספה: אלא לוקה ארבעים).
2. אין משלמין את הכופר (אם העידו בשור המועד שהרג את האדם והוזמו).
3. שלמרות ש'כופרא כפרה', יש לחשב לפי דמי נזק.
4. בגנבתו ולא בזממו (ולכן עדים זוממין אין נמכרים בעבד עברי).
5. עד שהעיד את עדותו בב"ד, לא יכול לחזור ולבטל/לשנות את עדותו. (ולכן: אם חוזר ואומר 'עדות שקר העדתי' לא מתקבלת עדותו ולא יחוייב בתשלום מדיני דגרמי - ראה הגהות הב"ח א')
6. המלוה את חבירו סתם אינו רשאי לתובעו בפחות משלושים יום.
7. לאחר שלושים יום ("אינו רשאי לתובעו פחות משלושים יום").
8. "האי דנקט לה הכא משום דאמר רב יהודה לעיל המלוה את חברו לעשר שנים כו' ואותביה רב כהנא, נקט נמי לכולהו הנך מילי דשמעתין דאמרניהו רב יהודה ואותביה רב כהנא".
9. "חבית מליאה מים שנפלה לים הגדול - הטובל שם לא עלתה לו טבילה, חיישינן לשלשה לוגין שלא יהו במקום אחד; דוקא לים הגדול, דקאי וקיימא, אבל נהרא בעלמא לא"

10. ר' יהודה: כי זה לאו הניתק לעשה (יבא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה"י); ר' יעקב: כי זה לאו שאין בו מעשה.
11. אביי: גזירה שוה (נאמר רשע בחייבי מלקיות ונאמר רשע בחייב מיתות ב"ד מה להלן אין מיתה למחצה אף כאן אין מלקות למחצה"י); רבא: "בעינן כאשר זמם לעשות לאחיו וליכא".
12. כאשר כת אחת הזימה כמה כתות עדים ("באו אחרים והזימום באו אחרים והזימום אפילו מאה כולם יהרגו רבי יהודה אומר איסטטית היא זו ואינו נהרג אלא כת הראשונה בלבד"י).
13. שאין עונשין מן הדין. [ראה ב-יד ע"א רש"י ד"ה מאחותו דסיפא שיש לימוד נוסף]
14. "יקום דבר" – במקיימי דבר הכתוב (שעשאן לכולם כשנים דהיינו העדים) מדבר, אבל לא בעושי הדבר.
15. (1) לדעת ר' יוסי אין הנידון נהרג עד שיהיו פי שני עדיו מתרין בו. (2) לא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן.
16. עד אחד רואה אותו (את העבריין) מחלון זה, ועד אחד רואה מחלון זה, ואינן רואין זה את זה.
17. השתמש במתורגמן, על אף שהמשנה קבעה שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן.
18. יש להזהר בעדי ממון שלא יהיו קרובים גם לא לערב.
19. ברח מארץ לחוצה לארץ אין סותרין את דינו. [ואילו אם ברח מחוצה לארץ לארץ סותרין את דינו מפני זכותה של ארץ ישראל]
20. (1) סנהדרין נוהגת בארץ ובחוצה לארץ. (2) בשעריך אתה מושיב בתי דינים בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר ובחו"ל אתה מושיב בכל פלך ופלך ואי אתה מושיב בכל עיר ועיר.
21. (1) אחת לשבעים שנה נקראת חבלנית או דלמא אורח ארעא היא? (2) תיקו.
22. ראה בפורת יוסף שמסתפק בכך וראה את סברותיו לכאן ולכאן.
23. לא.
24. (א) "מתרה שאמרו... אפילו מפי השד". (ב) "ראיתם טריפה הרג שלם הרג?".